

Bibelen 2020 – hvorfor tøver jeg?

Carsten Vang

Menighedsfakulteter, Katrinebjergvej 75, 8200 Aarhus N
cv@teologi.dk

Resumé: Mens *Bibelen 2020* rummer mange eksempler på gode og rammende oversættelser af dele af Gammel Testamente, rummer den desværre også en lang række forskydninger og fejltolkninger. Beskrivelsen af Gud gøres almenreligiøst, Guds eget navn er stort set fraværende, GTs Gud ses nu som overhoved i et gudepantheon, og i bestræbelserne på at gøre teksten alment forståelig er der kommet en række fejltolkninger ind, som går på tværs af grundtekstens mening.

Nøgleord: Bibelen 2020. Guds egennavn. Polyteisme. Omtolkninger.

Indledning

Allerførst vil jeg understrege, at der er meget at glæde sig over ved læsningen af *Bibelen 2020*. Den er formet på et godt og naturligt nutidsdansk, som falder let under læsningen. Den føjer ofte små, forklarende bemærkninger ind i den gammeltestamentlige del af oversættelsen, som letter forståelsen af teksten, både for den øvede bibellæser og for den, som ikke er så fortrolig med Bibelen. På en række områder er *Bibelen 2020* desuden en klar forbedring i forhold til den autoriserede oversættelse (DO 1992). Det gælder også indholdsmæssigt set. Jeg vil blot nævne nogle få eksempler her:

Ifølge *Bibelen 2020* siger Præd 3,11 nu, at Gud har "givet mennesket en fornemmelse af evigheden", mens DO 1992 gengiver den samme tekst med, at Gud "har lagt menneskene *verdens gang* på sinde". Det er en klar forbedring. Hos 13,14 bliver i den aut. oversættelse tolket som et retorisk spørgsmål, der munder ud i et tydeligt nej til, at Gud vil befri sit folk fra dødens magt, i øvrigt i klar modstrid med Paulus' citat af Hoseas' spørgsmål i 1 Kor 15,55. Hos 13,14 bliver i *Bibelen 2020* nu oversat som et mægtigt løfte fra Guds side om hans udfrielse fra dødens magt: "Alligevel vil jeg befri dem fra dødsriget, jeg vil frigøre dem fra døden. Død, hvor er din pest? Dødsrige, hvor er din udryddelse?" Denne nye gengivelse er en naturlig forståelse af Hoseas' prægnante spørgsmål i verset og helt i samsvær med hans sprogbrug i øvrigt. Mange bibellæsere oplever Sl 109 som en meget tung salme, fordi vv 6-19 fremstår som Davids hævnfyldte bøn med frygtelige ønsker om al landsens ulykker over hans fjender. I *Bibelen 2020* bliver de samme vers imidlertid forstået som de *ugudeliges* forbandelser over David. I v 6 indføres et "De siger" i starten af verset, og de næste mange vers frem til v 19 præsenteres som et citat af fjendernes mange beskyldninger mod salmisten. Denne forståelse giver god mening ud fra salmen som helhed. Det er en meget velkommen forbedring.

Bibelen 2020 har også en lang række omskrivninger, som må hilse velkomne: I 1 Mos 28,12 ser Jakob ikke en "stige" i sin drøm i Betel; men han ser en "trappe", hvor engle vandrer op og ned. Oversættelsen "trappe" bygger på det tilsvarende akkadiske ord. Under ørkenvandringen skal israelitterne samle så meget manna, de kan, svarende til ca. "en liter" (2 Mos 16,16; DO92: "en omer"). De bibelske betegnelser for mål og vægt er omskrevet til tilsvarende danske ord. Der kunne nævnes mange andre eksempler på gode tydeliggørelser, der letter forståelsen og bringer læseren tættere på bibeltekstens budskab.

Guds eget navn, Herren

En af mine afgørende indvendinger mod *Bibelen 2020* er imidlertid, at den med få undtagelser har fjernet Guds eget navn fra oversættelsen og helt har omskrevet alle steder, hvor der på forskellig vis refereres til Guds navn, f.eks. at Gud vil gøre noget for sit navns skyld, eller at nogen vil påkalde Guds navn. Der er en ældgammel jødisk-kristen tradition, som går helt tilbage til den gamle græske oversættelse af Mosebøgerne (kaldet Septuaginta, ca. 250 f.Kr.) for, at Guds egennavn YHWH bliver gengivet som "Herren" i de forskellige bibeloversættelser. Det er ikke en oversættelse af navnet; men gudsnavnet "Herren" formidler dog noget af Guds majestæt og anderledeshed på dansk. I *Bibelen 2020* skriver man blot "Gud", hvor de fleste andre oversættelser, også de på hverdagsprog, har "Herren". Det betyder, at hvor DO 1992 hele tiden veksler mellem "Gud" og "Herren", skriver *Bibelen 2020* "Gud" overalt. Det specifikke ved Herrens åbenbaring af sig selv i GT bliver gjort almenreligiøst.

Da Moses spørger efter Guds navn i 2 Mos 3,13, siger Gud til ham, at han skal sige til de israelitiske slaver: "Den, der er' har sendt mig" (3,14). Men hvor Gud straks efter siger til Moses, at "Jahve, jeres fædres Gud, har sendt mig" (DO 1992; "Jahve" er et forsøg på dansk gengivelse af Guds egennavn YHWH), bliver det i *Bibelen 2020* blot til: "Det er jeres forfædres Gud, der har sendt mig" (3,15). Sætningen om, at Gud fremover skal kendes under sit navn Herren, er helt strøget i *Bibelen 2020*. Der er i *Bibelen 2020* ikke nogen som helst sammenhæng mellem hele exodusbegivenheden og Guds åbenbaring af sit eget navn og væsen. Overalt i Mosebøgerne åbenbarer Herren sig udelukkende som "Gud". Det gør, at Guds navn i 2 Mos 3 optræder underlig uformidlet og kontekstløst. Og det bevirker desuden, at visse udsagn i Mosebøgerne bliver tæt på meningsløse.

I 2 Mos 6,2-3 indleder Gud nu sin åbenbaring til Moses blot med ordene: "Jeg er Gud!". Selvfølgelig – hvad ellers? Navnet "Gud den Almægtige", som Gud if. 6,3 har åbenbaret sig som over for fædrene, bliver helt slettet i Guds ord til Moses. Han får nu blot at vide, at han skal komme til at kende Gud endnu mere end Abraham, Isak og Jakob. Moses får besked om at gå til de nedtrykte israelitiske slaver og sige på Guds vegne, at "Jeg er Gud" (6,6). Slavefolket, som dyrkede de lokale egyptiske guder (sml. Jos 24,14), skal nu have at vide, at det er "Gud", som har åbenbaret sig for Moses. Det er tæt på at være meningsløst i denne sammenhæng. Er det en af de egyptiske guder, der har sendt Moses til dem?

Det vigtige teologiske udsagn i 5 Mos 6,4 bliver væsentlig reduceret i mening. I stedet for et ord om, at Herren er vor Gud, og at han er én, hedder det i *Bibelen 2020* blot: "Vi har kun én Gud". Væk er referencen til Guds særlige navn, og verset bliver blot et spørgsmål om flere guder eller én gud. Mens afguderne i GT kendes under forskellige navne, kender *Bibelen 2020* ikke noget andet navn for Gud end "Gud".

Profeten Elias' kraftfyldte indledningshilsen til kong Akab i 1 Kong 17,1: "Så sandt Herren, Israels Gud, lever, som jeg er i tjeneste hos ...", bliver i *Bibelen 2020* nedtonet til det matte: "Gud siger". Henvisningen til Den levende Gud, som har sendt profeten og har kaldet ham ind i sin tjeneste, er helt strøget i den nye danske oversættelse. Folkets respons i 1 Kong 18,39 som reaktion på, at ild falder ned fra himlen på Elias' bøn, er blevet ganske almenreligiøst, når folket i *Bibelen 2020* blot udbryder: "Det er Gud, som er den sande Gud". Elias har kaldt Herrens modpart, Ba'al, under dennes navn og har også omtalt ham som Gud (18,27: "jeres Baal er jo Gud"); men Israels Gud kendes ikke under noget navn, men hedder blot "Gud".

GTs prægnante vending "Herren, Israels Gud" omskrives som regel i *Bibelen 2020* bare til "Gud" (f.eks. 1 Kong 1,30; Jer 13,12). Gud gør ikke længere noget for sit navns skyld (f.eks. Sl 23,3). I Sl

115,1 skal Gud ikke længere give sit navn ære, men i stedet takke sig selv: "Ikke os, men dig selv skal du takke". At takke sig selv regnes i vores kultur ikke for noget positivt.

Af Jer 23,6 forstår vi, at den kommende Messiaskonge skal bære dette prægnante navn: "Herren er vor Retfærdighed" (DO 1992). Han skal bære Guds eget navn. I *Bibelen 2020* nedtones navnet på den kommende konge til "Gud er retfærdig". Navnet gøres almenreligiøst, og væk er henvisningen til, at denne kommende konge skal være *vores* retfærdighed. Denne konge er heller ikke længere retfærdig.

I Es 12,4 siger *Bibelen 2020*, at det frelste Israel skal hylde Guds vældige *navn* efter, at de har erfaret hans mægtige frelse. Det navn er så bare ikke kendt i GT, og det almene navn "Gud" kan næppe siges at være "vældig". Der er nogle steder i Salmernes Bog, hvor Herrens egennavn de facto anvendes i poetiske parallelismer (f.eks. Sl 105,3). Men den almindelige bibellæser vil næppe tænke på, at det er Herrens navn, som bruges her, og det kan ikke opveje indtrykket af en oversættelse, hvor den levende Guds egennavn er borte. I Åb 4,8 udråber de levende væsener et tre gange "Hellig" for Herren som verdens hersker. Men i Esajas' syn i Es 6,3, som Åb 4,8 henviser til, råber de himmelske væsener blot: "Himlens hersker er hellig". Hans majestætiske egennavn er borte, og de tre gange "Hellig" ændres til ét ord.

Mens Sl 118,26 udtaler et velsignelsesønske over den, der kommer til templet i Herrens navn, og præsterne svarer pilgrimmene: "Vi velsigner jer fra Herrens tempel", har *Bibelen 2020* blot en almen bøn om velsignelse: "Giv velsignelse til den, som søger dig, velsignelse fra dit tempel". Velsignelsesønsket over den, som kommer til Guds hus i Herrens navn, bliver citeret i Mat 21 og parallelsteder i forbindelse med Jesu indtog i Jerusalem; her hylde Jesus af skaren som den, der kommer i Herrens navn if. *Bibelen 2020*. Den gammeltestamentlige baggrund for skarens proklamation af Jesus er dog helt borte i *Bibelen 2020*.

Når præsterne skal velsigne folket, skal de lægge Herrens navn på folket ved at udtale hans navn tre gange (4 Mos 6,23-27). Det er den velsignelse, som anvendes i Folkekirkens gudstjenester som den aronitiske velsignelse. I *Bibelen 2020* er det ikke Herren, men Gud, som velsigner, og i stedet for at "sætte Herrens navn på israelitterne", som teksten siger, hedder det i den nye danske oversættelse, at Gud vil sørge for, "at det går dem godt".

Det er et stort tab i *Bibelen 2020*, at næsten alle referencer til Den levende Guds personlige navn er forsvundet, og i stedet får denne letforståelige oversættelse et mere almenreligiøst præg. En afgørende dimension ved GTs vidnesbyrd om skaberen, er således tonet meget ned.

Er der flere guder?

Bibelen 2020 rummer formuleringer, der udtrykker en klar polyteisme, altså en forestilling om flere guder i Bibelen. Mens den aut. oversættelse i 5 Mos 32,8 siger, at Den højeste Gud har givet folkene på jorden deres landområder med afsæt i antallet af "gudssønner", altså de himmelske væsener i Guds store råd, siger *Bibelen 2020* nu, at Gud har givet folkene til de forskellige guder i himlen: "Da Gud delte folkene op ... fordelte han dem i himlen. Hver gud fik sig et folk". Bibelens Gud, som ikke længere kaldes "Den Højeste", men blot "Gud", har altså andre guder under sig i himlen. Dette siger *Bibelen 2020* til trods for, at vers 15-18 i Moses' sang kraftigt reserverer sig over for andre guder og kalder dem for "fremmede guder" og "dæmoner". Her i 32,8 sigter Moses til den himmelske forsamling af skabte guddommelige væsener, som omgiver Guds trone.¹ I 1 Mos 6,2 gengiver *Bibelen 2020*

¹ Se f.eks. Michael S. Heiser, "Deuteronomy 32:8 and the Sons of God", *Bibliotheca Sacra* 158/1 (2001), 52-74, og samme, "Monotheism and the Language of Divine Plurality in the Hebrew Bible and the Dead Sea Scrolls", *Tyndale Bulletin* 65/1 (2014), 85-100.

den næsten identiske vending med "Guds sønner". Og Jobs Bog har en fremragende gengivelse af det hebraiske udtryk "Guds sønner" med "Guds himmelske hof" (Job 1,6; 2,1) eller som "alle omkring mig i himlen" (38,7). Også i 5 Mos 32,43 møder vi nu denne polyteistiske forståelse: "Himmel, bryd ud i jubel over Gud! Tilbed ham, alle I andre guder".

Misvisende oversættelser

Som nævnt rummer *Bibelen 2020* mange eksempler på gode tilføjelser, som letter forståelsen, ikke mindst for den ukyndige bibellæser. Men der er desværre også mange steder, hvor bibellæseren bliver vildført af oversættelsen. I Es 6 bliver præsten Esajas kaldet til profet gennem et stærkt syn af Den levende Gud i templet. Es 6,1 placerer denne hændelse i den judæiske konge Uzzijas dødsår. Men i *Bibelen 2020* bliver profetens kaldelse pludselig placeret i Uzzijas søn Akaz' dødsår, som skete 25 år efter kong Uzzijas bortgang: "Det år kong Akaz døde, fik jeg et syn ...". Der må være tale om en beklagelig fejl her. De serafer, som Esajas ser flyve omkring Guds trone (v 2), bliver nu skildret som ildsprudlende drager ("serafer, himmelske væsener, der spyede ild"), hvilket er uden belæg overhovedet i grundteksten. At seraferne er nødt til at dække deres fødder for at undgå urenhed (Es 6,2, *Bibelen 2020*), er også en ren indlæsning i teksten. Seraferne flyver jo omkring Guds himmelske trone og rører ikke ved noget urent. Serafernes udråb med de tre gange "Hellig!" har som nævnt tidligere mistet meget af dets prægnans i gengivelsen af vers 3.

Es 6,5 får også en række forklarende tilføjelser i den nye oversættelse. Det virker i *Bibelen 2020*, som om Esajas allerede har fået kaldet til at blive profet, når han udbryder, at han ikke er værdig til at tale som Guds profet. At Esajas skulle have regnet ud, hvorfor han har fået dette syn af Guds herlighed i templet, står der intet om i teksten. *Bibelen 2020* giver udtryk for, at Esajas ved, at Gud kalder ham til at blive profet, endnu før Gud spørger ud til alle: "Hvem skal jeg sende?".

I Es 23,2-4 forkynder Gud dom over de to store fönikiske handelsbyer Tyrus og Sidon, som med deres skibe beherskede store dele af Middelhavet. Men til min store overraskelse betegner *Bibelen 2020* Sidon som en "filisterby" (23,2), og den fönikiske kyststrækning med Tyrus og Sidon kaldes for "filistrenes land" (23,4). Der er intet belæg for denne karakteristik overhovedet i teksten, og de fönikiske storbyer med datterbyer har aldrig været en del af filistrenes land.

I 5 Mos 2,23 omtales filistrenes ankomst til Palæstina, hvor de bosætter sig i området omkring Gaza. Moses kalder dem her for "kaftoritter". Set fra det geografiske sted, hvor Moses taler til Israel (som er Araba-sletten øst for Jordanfloden), må Gaza ligge *vest for* det sted, hvor Moses holder sin tale. Men mærkeligt nok laver *Bibelen 2020* den tilføjelse til teksten i 2,23, at "Det samme skete længere nordpå". V 22 har netop omtalt, hvordan Esaus efterkommere i den sydlige retning havde udryddet de oprindelige indbyggere fra deres område. *Bibelen 2020* skaber det fejlagtige indtryk hos læseren, at kaftoritternes/filistrenes tilsvarende angreb på og bosættelse i Gaza skete længere nordpå i forhold til Østjordanlandet og ikke ovre mod vest.

I 2 Kong 25,23 siger *Bibelen 2020* pludselig, at efter Jerusalems fald i 586 f.Kr. gjorde Babylons konge Nebukadnesar Gedalja til *konge* i Mizpa over de judæere, som ikke var blevet deporteret til Babylon! I Jer 40,5 bliver det samme verbum gengivet med, at Nebukadnesar udnævnte Gedalja til guvernør over landet, hvilket er den rigtige betegnelse. Der er ingen antydning af nogen kongeværdighed for Gedalja, og *Bibelen 2020* skaber et helt forkert indtryk hos den almindelige bibellæser, der læser 2 Kong 25.

Læser vi om kong Josijas reform i 2 Kong 22, ser vi til vores overraskelse i 22,9, at *Bibelen 2020* siger, at skriveren Shafan gik *op til* kongen efter at have været inde i templet og dér fået overrakt den netop fundne bogrulle med Loven. *Bibelen 2020* skaber det fejlagtige indtryk, at kongens palads i

Jerusalem lå på et højere niveau end templet. Rent faktisk lå templet på byens højeste punkt, og Shafan gik derfor ned til paladset for at rapportere om fundet af lovbogen.

I Jer 7,12 omskriver *Bibelen 2020* nu overraskende grundtekstens "Israel" til "mit folk i Nordriget". Det betyder, at helligstedet Shilo if. *Bibelen 2020* kom under Guds dom, fordi Guds folk i Nordriget ikke ville omvende sig. Ordene "i Nordriget" står ikke i den hebraiske tekst og er en tolkning skabt af *Bibelen 2020*. Jer 7,12 skaber det indtryk i den nye oversættelse, at Shilo også var et fungerende helligsted i Nordrigets tid (ca. 931-722 f.Kr.), mens byen og dens helligsted ret beset blev ødelagt under filisterkrigene i Dommertiden, altså før Davids tid og før rigsdelingen i et Nordrige og et Sydrige.²

Læser vi Hos 6,5 i *Bibelen 2020*s udgave, siges det nu, at Gud vil hugge *profeterne* ned. Verset gives som et domsord rettet mod profeterne. Men den hebraiske tekst præsenterer udsagnet således, at Gud bruger profeternes forkyndelse, herunder Hoseas' domsord, til at hugge sit folk i splinter. Det er Israel, som Gud vil ødelægge gennem sine redskaber, profeterne (sml. DO 1992). Det store spørgsmål er, hvorfor *Bibelen 2020* fraviger den hebraiske tekst her³ og skaber en hel anden oversættelse og mening?

Hos 12,5 er også blevet fuldstændig fordrejet i *Bibelen 2020*. Mens Hoseas samler forskellige episoder i Jakobs liv i ultrakorte sætninger og først omtaler Jakobs natlige kamp med englen ved Jabbok og bagefter det møde, som han nogen tid efter fik med Gud i Betel, skaber *Bibelen 2020* nu det fejlagtige indtryk, at Jakobs natlige kamp med Gud skete i Betel! Endvidere påstår den, at det er *englen*, der græder og beder Jakob om nåde, og ikke modsat! *Bibelen 2020* skaber en modsætning mellem 1 Mos 32-35 og Hos 12,5, som der ikke er dækning for i teksten. At Gud også taler til os gennem hans ord til Jakob i Betel, er helt forsvundet i *Bibelen 2020*.

Sammenfatning

Desværre er det ikke nogle få enkeltstående fejlgengivelser. Mange gange har *Bibelen 2020* føjet noget til teksten, som der ikke er basis for i originalteksten, eller den præsenterer særtolkninger af bibelvers. Ved siden af de mange gode træk, som den nye oversættelse også rummer, er der desværre grund til at udtale kritik i for mange tilfælde af GT-oversættelsen. Guds egennavn er uheldigvis stort set fraværende i oversættelsen, bortset fra Salmernes Bog. Oversættelsen skaber et mere almenreligiøst gudsbillede, der er eksempler på vers med et gudspantheon bestående af flere guder, og der er en række misvisende tolkninger, som er kommet ind i bibelteksten for at gøre den lettere forståelig.

While the Bible 2020 contains many examples of good and apt translations of parts of the Old Testament, it unfortunately also contains a large number of displacements and misinterpretations. The description of God is made universally religious, God's own name is largely absent, the God of the OT is now seen as the head of a pantheon of gods, and in the efforts to make the text universally understandable, a number of misinterpretations have entered, which go against the meaning of the original text.

Unfortunately, these are not a few isolated misrepresentations. Many times, the Bible 2020 has added something to the text that is not justified in the original text, or it presents special interpretations of Bible verses. In addition to the many good features that the new translation also contains, there is unfortunately reason to voice criticism in too many cases of the GT translation. God's proper name is unfortunately largely absent from translation, except for the Book of Psalms. The translation creates

² Se Sl 78,60.

³ Hvorfor retter *Bibelen 2020* efter Septuaginta (den græske oversættelse) og Peshitta (den syriske oversættelse)?

a more general religious image of God, there are examples of verses with a pantheon of gods consisting of several gods, and there are a number of misleading interpretations that have been introduced into the Bible text to make it easier to understand.